

РОЗДІЛ 1 ПЕДАГОГІКА

УДК 37.015.311

Zięba Beata Anna *

WYCHOWANIE ŚWIECKIE I CHRZEŚCIJAŃSKIE ORAZ STYLE ODDZIAŁYWANIA WYCHOWAWCZEGO W PROCESIE KSZTAŁTOWANIA OSOBOWOŚCI MŁODEGO CZŁOWIEKA

Proces wychowania przebiega w określonym środowisku wychowawczym tworzonym przez szereg czynników mających wpływ na efektywność tego procesu. Powodzenie procesu socjalizacji zależy od wychowawców, ich profesjonalizmu, stylu kierowania procesem wychowania, ideologii jaka im przyświeca – nie mówiąc już o środkach dydaktycznych, wpływie kręgu kulturowego i innych składowych bezpośrednio i pośrednio wpływających na kształtowanie pożądanych cech i dokonywanie określonych zmian w osobowości wychowanka.

Słowa kluczowe: wychowanie, wychowanie świeckie, wychowanie chrześcijańskie, style wychowania, osobowość.

Зємба Беата Анна

СВІТСЬКЕ І ХРИСТІЯНСЬКЕ ВИХОВАННЯ, СТИЛІ ВИХОВНОГО ВПЛИВУ В ПРОЦЕСІ ФОРМУВАННЯ ОСОБИСТОСТІ МОЛОДОЇ ЛЮДИНИ

Процес виховання проходить у визначеному виховному середовищі, який створюється низкою чинників, що впливають на ефективність цього процесу. Успіх процесу соціалізації залежить від вихователів, їх професіоналізму, стилю керування процесом виховання, ідеології, не говорячи вже про дидактичні засоби, вплив культурного середовища та інших складових, які безпосередньо і опосередковано впливають на формування бажаних ознак і здійснення визначених змін в особистості вихованця.

Ключові слова: виховання, світське виховання, християнське виховання, стилі виховання, особистість.

Co to jest „wychowanie”?

Wychowanie - jak podaje Krzysztof Konarzewski - jest działalnością, w której jeden człowiek stara się zmienić drugiego człowieka¹. Tak oto dość prosto, zostało zdefiniowane pojęcie wychowania.

Inaczej definiuje je Wincenty Okoń. Jego zdaniem wychowanie, to „świadomie organizowana działalność społeczna, której celem jest wywoływanie zamierzonych zmian w osobowości człowieka. Zmiany te obejmują zarówno stronę poznawczą - instrumentalną, związaną z poznaniem rzeczywistości i umiejętnością oddziaływania na nią, jak i stronę aksjologiczną, która polega na kształtowaniu stosunku człowieka do świata i ludzi, jego przekonań i postaw, układu wartości i celu życia.

Proces i wyniki wychowania kształtują się pod wpływem:

- 1) świadomego i celowego oddziaływania odpowiedzialnych za wychowanie osób i instytucji (m. in. rodziców, nauczycieli, rodziny, szkoły, organizacji społeczno-politycznych i kulturalnych);

¹ K. Konarzewski, *Podstawy teorii oddziaływań wychowawczych*, Warszawa 1982, s.5.

* © Zięba Beata Anna, 2014

- 2) systemu wychowania równoległego, a zwłaszcza odpowiednio zorganizowanej działalności środków masowego oddziaływania;
- 3) wysiłków jednostki nad kształtowaniem własnej osobowości.(...).

Ze względu na ogromne znaczenie aktywności własnej wychowanka w procesie kształtowania się jego osobowości, należałoby całość wychowania pojmować jako wychowanie przez działalność umysłową, społeczną, wytwórczą (pracę), artystyczną i zdrowotną¹.

Pojęcie wychowania w szerszym tego słowa znaczeniu, wyjaśnia Wojciech Pomykało w „Encyklopedii Pedagogicznej” jako: „oddziaływanie całokształtu specyficznych pedagogicznych bodźców i doświadczeń ogólnospołecznych, grupowych, indywidualnych, profesjonalnych i nieprofesjonalnych przynoszące względnie trwałe skutki w rozwoju jednostki ludzkiej w jej sferze fizycznej, umysłowej, społecznej, kulturowej i duchowej”².

Wychowanie jest swoistym „przygotowaniem do życia” oraz nabywaniem umiejętności adaptacyjnych do życia społecznego i jego kultury. Przedmiotem procesu wychowawczego jest przede wszystkim młode pokolenie, niedostatecznie dojrzałe do podjęcia obowiązku pracy zawodowej i do uczestnictwa w kulturze. Ciągłe zmieniający się świat, poddający się zmianom cywilizacyjnym - stawia coraz to nowe wymagania, między innymi dotyczące zwiększania poziomu wiedzy, samorozwoju, kreatywności a przede wszystkim samodzielnej pracy nad zmianą swojej osobowości dążąc do ideału.

Jak wynika z powyższych uwag, termin „wychowanie” odnosi się do wszystkich: zarówno do dzieci jak i do dorosłych. We współczesnym świecie zmieniają się dzieci i dorośli, więc wychowankowie i wychowawcy wspólnie powinni uczyć się „jak żyć”, poszukiwać sensu życia, wzajemnie od siebie czerpać energię poznania. Muszą uczyć się kochać świat i robić wszystko, by dążyć do wartości humanitaryzmu.

Istotą wychowania jest partnerstwo w poszukiwaniu i budowaniu lepszego, szczęśliwszego życia, zgodnego z przyjętymi przez ogół społeczeństwa zasadami współżycia: od wczesnego dzieciństwa do późnej starości.

Treścią wychowania będzie w tym procesie zachowana w odpowiednich proporcjach: dziedzictwo kulturalne, spuścizna naukowa, autorytety, wypracowany dobrostan z którego korzysta społeczeństwo.

Wychowanie – stwierdza S. Kuczkowski – „zmierza do uzdolnienia wychowanka do inteligentnego i samodzielnego wyboru obiektów zachowań, które mogłyby, z jednej strony, dostarczyć mu osobistego zadowolenia, a z drugiej – nie kolidować z interesem społecznym. Wypracowanie u dzieci poczucia odpowiedzialności za własne czyny – to inny cel wychowania. Trzeba też nauczyć dzieci zdobywać wiedzę pomocną w różnych problemach życiowych. Wychowankowie powinni również osiąść umiejętność rozwiązywania konfliktów bez stosowania fizycznej czy psychicznej przemocy”³.

C. R. Rogers oprócz wymienionych celów wychowawczych wymienia jeszcze: „popieranie różnych form radzenia sobie z problemami; uczenie elastycznego i inteligentnego nastawienia na nowe trudności i sytuacje; rozwijanie postaw współpracy; respektowanie godności osób inaczej myślących; szacunek dla faktów niedostępnych racjonalnemu zrozumieniu; popieranie zachowań wzorcowych tak w sferze społecznej, jak i w sferze własnej twórczości; kształtowanie dojrzałości emocjonalnej oraz nauczanie dostrzegania własnej odmienności, poczucia własnej godności i akceptowania siebie i swych uczuć”⁴.

Wychowanie można analizować z punktu widzenia świeckiego jak też i religijnego.

Wychowanie świeckie

Wychowanie, z punktu widzenia świeckiego, to „Świadome, celowe i specyficzne pedagogiczne działanie osób z reguły występujących w ich różnych zbiorach (rodzinnych, szkolnych, innych) dokonywane głównie przez słowo (i inne postacie interakcji, zwłaszcza przez przykład osobisty)

² W. Okoń, *Słownik pedagogiczny*, Warszawa 1984, s.347- 348.

³ W. Pomykało (red.) *Encyklopedia pedagogiczna*, Warszawa 1993, s. 918.

⁴ S. Kuczkowski, *Strategie wychowawcze*, Kraków 1985, s. 30 - 31.

⁵ Tamże, s. 31.

⁶ W. Pomykało (red.), *op. cit.*, s. 917.

zmierzające do osiągnięcia względnie trwałych skutków (zmian) w rozwoju fizycznym, umysłowym, społecznym, kulturowym i duchowym jednostki ludzkiej”⁶.

Z kolei Wincenty Okoń w „Słowniku Pedagogicznym” wyjaśnia, że: wychowanie świeckie zwane inaczej wychowaniem laickim, to „wychowanie oparte na założeniach nauki i etyki świeckiej, nie powiązane ani ideowo, ani instytucjonalnie z żadnym wyznaniem religijnym. Idee wychowania świeckiego mają długi rodowód historyczny; już w okresie odrodzenia głosili je m.in. J.L.Vives, Erazm z Rotterdamu i A.F.Modrzewski; w Polsce jednak dopiero ustawa o rozwoju oświaty i wychowania z 1961 ostatecznie dokonała oddzielenia szkoły od religii i wprowadziła w życie program wychowania świeckiego. Zasadą tego programu jest traktowanie wierzeń religijnych jako prywatnej sprawy obywateli oraz stosowanie pełnej tolerancji zarówno wobec wierzących, jak i niewierzących”⁷.

Pierwszymi nauczycielami w życiu każdego człowieka są rodzice. „Rodzice są dla dziecka nie tylko źródłem miłości i bezpieczeństwa w którym szuka oparcia, ale są pierwszymi znaczącymi osobami i stanowią nieomylny autorytet”⁸

Wychowawcą, a więc inicjatorem i realizatorem procesu wychowania jest nie tylko matka, ojciec, nauczyciel, dyrektor placówki oświatowej, minister czy specjalista, który bierze udział w tworzeniu konkretnego systemu oświatowo-wychowawczego. Do grona wychowawców zaliczyć można wszystkie te osoby, które w sposób bezpośredni lub pośredni mają względnie trwały wpływ na kształtowanie osobowości osób objętych procesem wychowania. Będą to redaktorzy radiowi, telewizyjni, prasowi, politycy, przedstawiciele życia społecznego, politycznego, kulturalnego, naukowego, osoby z wielką charyzmą, jak również pracodawcy wpływający na poglądy (szczególnie młodych ludzi), ich wybory - często nie tylko w okazjonalnie, ale też trwale, modelując choć po trosze kształt wielu osobowości.

Dla procesu wychowania największe znaczenie obok działalności nieprofesjonalistów - ma w tym zakresie oddziaływanie kompetentnych specjalistów – pedagogów. Dysponując wyspecjalizowanym systemem kształcenia i częściowo wychowania, można przypuszczać, iż taki zespół osób kierujących procesem wychowania lepiej rozwiąże problemy wychowawcze niż amatorzy.

Wychowanie chrześcijańskie

Wychowanie (z punktu widzenia religii) jest „pomocą udzielaną człowiekowi w realizacji jego człowieczeństwa, w nadaniu życiu człowieka ostatecznego sensu rozumianego na ogół jako zjednoczenie człowieka z Bogiem poprzez praktykowanie miłości bliźniego. Tak więc religia przenika całe życie człowieka i każde jego działanie może być uświęcone”⁹.

W każdej religii ogromne znaczenie ma modlitwa, kontemplacja czyli pewna forma zwrócenia myśli ku Bogu, przy czym może to być modlitwa indywidualna lub grupowa (w domu – wśród bliskich, rodziny; świątyni). Może być modlitwa w postaci śpiewu, kontemplacji, medytacji, modlitwa ustnej, ujęta w pewne ramy.

Czynny udział człowieka (już od najmłodszych lat) w różnych praktykach religijnych jest jednym z istotnych elementów procesu wychowania.

Proces wychowania chrześcijańskiego realizuje się poprzez:

- różne formy modlitwy (indywidualna, kontemplacja, uczestnictwo we Mszy świętej jako modlitwie zbiorowej) stanowiące łącznik w kontakcie z Bogiem;
- lekturę Pisma św., a szczególnie Ewangelii, ich analizę treściową, wnioskowanie;
- sakramenty św. (chrzest, komunie św., bierzmowanie, pokuta, Eucharystia, kapłaństwo, małżeństwo, sakrament chorych);
- wypełnianie przykazań, czyli zasad i norm postępowania człowieka w stosunku do siebie, do drugiego człowieka i do świata przyrody. Podstawowym przykazaniem jest przykazanie miłości-

⁷ W.Okoń, *op. cit.*, s. 351-352.

⁸ J. Maćkiewicz, *Budowanie pozytywnej samooceny jako wartość wychowawcza [w:] M. Nowicka-Kozioł (red.) Wybrane aspekty współczesnej aksjologii pedagogicznej*, Kraków 2009, s. 108.

⁹ K. Przecławski, *Wychowanie (z punktu widzenia religii)*, (w:) W. Pomykało (red.), *Encyklopedia Pedagogiczna*, s.913.

miłości do Boga, bliźniego i siebie samego, gdyż miłość do Boga, realizuje się poprzez miłość do drugiego człowieka i czynienie dobra.

Dla każdego chrześcijanina ogromnie ważne jest przestrzeganie dekalogu, czyli dziesięcioro przykazań przyjętych jako kodeks nakazów moralnych. Brzmiały one tak:

- 1) Nie będziesz miał bogów cudzych obok mnie - co oznacza, iż należy uważać Boga jako wartość najwyższą, kochać Go, pogłębiać swoją wiarę i odnosić się z szacunkiem do wszystkiego co naznaczone jest świętością.
- 2) Nie będziesz wzywać imienia pana Boga twego nadaremno – co należy rozumieć jako konieczność pogłębiania wiary w Boga, szanowania i pomnażania otrzymanych zdolności
- 3) Pamiętaj, abyś dzień święty święcił – to nakaz uczestnictwa we Mszy św. przynajmniej w niedzielę, przy czym tego dnia nie powinno się wykonywać żadnych prac, które mogą być wykonane w dzień powszedni.

Powyższe trzy przykazania odnoszą się do obowiązków wobec Boga.

- 4) Czcij ojca twego i matkę twoją – nawołuje do godnego traktowania rodziców i starszych, których należy szanować, kochać i pomagać im zwłaszcza w chorobie, i starości, co jest też miarą kultury społeczeństwa.
- 5) Nie zabijaj – zobowiązuje się chrześcijan tym przykazaniem szanowania wartości życia i godności człowieka od chwili poczęcia aż do naturalnej śmierci.
- 6) Nie cudzołóż – nakazuje wierność wobec małżonka, rodziny oraz panowanie nad namiętnościami ciała, gdyż współżycie seksualne nie powinno być oderwane od miłości.
- 7) Nie kradnij - przykazanie to stoi na straży prawa do własności prywatnej będącej wynikiem własnej pracy czy też uzyskanej w spadku lub darze. Odnosi się to też do szanowania czasu, pomysłów innych ludzi, dorobku kulturalnego oraz społecznego. Zachęca do pomnażania sprawiedliwości społecznej, pracowitości, oszczędności, szczodrości, miłosierdzia.
- 8) Nie mów fałszywego świadectwa przeciw bliźniemu swemu – to przykazanie wskazuje na wartość prawdy, dobrego imienia, wierności danego komuś słowa i zapewnienie dyskrecji.
- 9) Nie pożądaj żony bliźniego swego - przykazanie odnoszące się do obowiązków człowieka wobec siebie samego. Pokłada oczekiwania docenienia wartości dziewictwa, czystości, więzów małżeństwa. Uczy panowania nad własnymi myślami, pragnieniami, czynami.
- 10) Nie pożądaj żadnej rzeczy która jest – przykazanie to nakazuje poznania, zrozumienia i wewnętrznej akceptacji układu wartości określonego w Prawie Bożym, jako podwalina prawdziwego ludzkiego sumienia.

Podczas gdy przykazania 4,5,6,7 i 8 odnoszą się do obowiązków człowieka wobec innych ludzi, przykazanie 5 i 7 również do relacji człowiek- przyroda, kultura, to przykazania 5, 9 i 10 mają na uwadze obowiązki człowieka wobec siebie samego¹⁰.

W religii chrześcijańskiej, podobnie zresztą jak i w innych religiach czy też w etyce świeckiej, uznaje się istnienie pewnych norm, których przestrzeganie uprawnia do waloryzowania, nagrody, a za przekraczanie- ukaranie. Trzeba jednak zaznaczyć, iż źródłem tych norm jest Bóg, nagrodą - jest szczęście wieczne po śmierci, a karą- kara po śmierci.

Przykazania Boże mają na celu utrzymanie ładu moralnego w społeczeństwie i wskazać ludziom drogę wiecznego zbawienia. Stoją też na straży życia i postępowania zgodnie z przyjętą przez ogół hierarchią wartości, których spełnianie w życiu codziennym rozwija, kształtuje ludzi i wprowadza harmonię.

Rozwój osoby ludzkiej jest więc nieustannym duchowym wzrastaniem, celem życiowym każdego człowieka. Jeśli ktoś nie ma celu i nie ma potrzeby rozwijać się duchowo, to jego życie traci sens i często jest ofiarą niepokojów wewnętrznych, nerwic, przeżywa ból psychiczny z powodu braku sensu swojego bytu. Zazwyczaj wtedy włączają się mechanizmy obronne w postaci stawiania i realizowania w życiu celów zastępczych, którymi są: intensywna praca, pogoń za pieniędzmi, karierą, przyjemnościami

¹⁰ ks. J. Gomółka, *Przyłgnąć do Bożych Przykazań*, Warszawa 1997, s.10 –42.

a nawet popadanie w uzależnienia czy sięganie po rozwiązania autodestrukcyjne z samobójstwem włącznie.

Jedynym więc wyjściem dla rozwoju duchowego prawdziwego chrześcijanina, jest przestrzeganie Bożych Przykazań, zinterioryzowanie wartości, by sumienie człowieka było w równowadze z oczekiwaniami społecznymi i oczekiwaniami środowiska w którym uczestniczymy swą aktywnością religijną. Istotą wychowania religijnego jest ukształtowanie „sumienia”, czyli wrodzonej zdolności osądu i wyboru między wartościami i pseudowartościami, między dobrem a złem. By to osiągnąć, należy pielęgnować, rozwijać, kształtować to sumienie od najmłodszych lat poprzez określony społecznie system kar i nagród.

O człowieku nie można powiedzieć, że jest, albowiem człowiek jest w stadium ciągłego stawania się. Sens tego stawania się leży w tym, by człowiek z osoby, jaką jest przez swoją naturę, przekształcił się w *o s o b o w o ś ć*, to znaczy, by doszedł do pełnego rozkwitu swych władz duchowych i cielesnych. Im bardziej człowiek jest osobowością, tym bardziej jest człowiekiem¹¹.

Proces wychowania chrześcijańskiego dokonywany jest również poprzez chrześcijańskie instytucje o charakterze oświatowo-wychowawczym takie, jak: seminaria duchowne, uczelnie teologiczne, szkoły katolickie, stowarzyszenia itp. Placówki charakterze opiekuńczo-wychowawczym są: domy dziecka, zakłady wychowawcze, oratoria przy domach i ośrodkach parafialnych, gdzie dzieci spędzają kilka godzin dziennie na nauce, zabawie, modlitwie. Uruchamiane są też akcje doraźne, jednorazowe lub cykliczne takie, jak: dni skupienia, rekolekcje, apostołstwo oazowe, pielgrzymki. Nie można zapomnieć ogromnej roli wydawnictw i drukarni np. katolickich, które krzewią konkretną i właściwą z punktu widzenia wychowawczego, ideologicznego - literaturę.

Dla procesu wychowania chrześcijańskiego, decydującą rolę można przypisać profesjonalistom, którzy obok nieprofesjonalistów (w postaci rodziców, rodziny, środowiska) mają możliwość lepszego prowadzenia procesu wychowawczego, rozwiązywania problemów, w związku z posiadaną wiedzą i umiejętnością sterowania wychowawczego.

Style wychowania

Styl wychowania to wypadkowa sposobów i metod oddziaływania na dziecko członków rodziny, czy innych osób mających wpływ na bezpośrednie oddziaływanie wychowawcze. Style wychowania rzadko występują w formie czystej. Zwykle zauważa się dominację określonego stylu, który stwarza swoistą atmosferę środowiska wychowującego. Należy też zaznaczyć, iż w każdym stylu można odkryć pewne walory wychowawcze.

Do głównych stylów oddziaływania wychowawczego należy styl autokratyczny, demokratyczny i styl liberalny.

Styl autokratyczny cechuje: stosowanie władczego tonu, używanie obelżywych słów, rozkazywanie, krzykliwość, brak rozumienia ucznia, brak wyrozumiałości; niecierpliwość, gniew, wysokie wymagania, narzucanie swej woli, stosowanie i zaznaczanie siły i mocy; krytykowanie, udzielanie nagan, kontrolowanie; groźby ukarania, karanie, brak szacunku, lekceważenia; chłód emocjonalny¹².

Charakterystyczne dla tego stylu jest: sterowanie aktywnością dziecka, brak argumentacji racji dla swych poczynań, uświadamianie dziecku, że jest kontrolowane i żaden występki nie ujdzie uwagi wychowawcy. Dziecko wprawdzie zna swe prawa i obowiązki, ale zdaje sobie sprawę, że w konkretnej sytuacji nie ma odwołania, czuje respekt i musi się podporządkować.

U wychowanków jako reakcję na styl autokratyczny obserwuje się:

- zastraszenie,
- niskie poczucie własnej wartości,
- niska aktywność własna,
- niesamodzielność w działaniu,
- brak spontaniczności,
- zachowania agresywne,
- lęk, napięcia emocjonalne,

¹¹ ks. J. Tischner, *Jak żyć?*. Wrocław 1997, s. 8-9.

¹² S. Kuczkowski, *Strategie wychowawcze*, Kraków 1985, s. 33.

- sporadyczne kontakty w grupie lub grupy z nauczycielem
- niski poziom akceptacji innych, przyswajanie norm zachowań w sposób powierzchowny, bez ich internalizacji.

„styl demokratyczny wyróżniają następujące cechy: uprzejmość, kulturalne zachowanie, spokój, opanowanie, rozumienie sytuacji ucznia, uwzględniania zdania ucznia; sympatia, przyjacielskość; szacunek, zaufanie; ułatwianie aktywności, deklarowanie chęci pomocy; optymizm, dialog, średni stopień kontroli”¹³. Wszakże zachowanie dziecka jest kierowane i kontrolowane, ale w sposób niekrępujący. Zadania i obowiązki nie są narzucane dziecku, lecz podejmowane przez nie w sposób dobrowolny, a zamiast środków represyjnych stosuje się częste rozmowy wyjaśniające niewłaściwe zachowanie dziecka zaś w razie potrzeby sięga się po łagodne środki represji. Często wychowujący odwołuje się do uczuć i ambicji wychowanka, stosuje zachęty, okazuje życzliwość i zaufanie dziecku, buduje więź emocjonalną. Stosowana jest dyscyplina oparta na uwewnętrznionych normach, zasadach moralnych.

„Ten styl rozwija u wychowanków spontaniczność, aktywność, poczucie bezpieczeństwa i solidarność z innymi; sprzyja umacnianiu kontaktów z innymi uczniami, w grupie panuje miła atmosfera”¹⁴.

Styl liberalny cechują: „brak zainteresowania wychowankiem, bardzo małe sterowanie, obojętność; zrozumienie, uprzejmość; spokój, opanowanie, bezkonfliktowość, zachowania fałszywe”¹⁵. Charakterystyczne jest to, iż interwencja w przypadku niewłaściwego zachowania dziecka jest wszczęta wtedy, gdy wychowanek drastycznie naruszy normy społeczne, a i to kary są raczej łagodne, słabe i nieadekwatne do przewinienia. Wychowujący zaspokajają niemal wszystkie zachcianki swych wychowanków, niczego im nie zabraniają, często usprawiedliwiają naganne zachowanie dziecka przed otoczeniem zewnętrznym argumentując niedojrzałością dziecka, niezrozumieniem istoty czynu i konsekwencjami z tego wynikającymi.

Jako reakcje wychowanków na ten styl oddziaływania wychowawczego należy wymienić:

- opóźnienie procesu uspołecznienia dziecka,
- opóźnienie w przyswajaniu obowiązujących w społeczeństwie norm moralnych
- często dochodzi do rozwoju egocentryzmu,
- mogą się ujawnić trudności w przystosowaniu się dziecka do grupy rówieśniczej,
- brak zainteresowania nauką, szkołą,
- obojętność,
- brak dyscypliny,
- lekceważący stosunek do wychowawcy,

Wychowanie jest procesem ciągłym. Trwa od chwili urodzenia dziecka, a jak wskazują badania, już w łonie matki pewne bodźce oddziałują na dziecko tak, by znało swoje prawa i obowiązki, ale musi również wiedzieć, że gdy potrzebuje od nas dorosłych pomocy, lub normalnego, bliskiego, życzliwego kontaktu, to może na nas liczyć.

Dziecko będzie osiągało sukcesy, gdy oddziaływanie wychowawcze starszych będzie przepojone uczuciem, zainteresowaniem sprawami dziecka a równocześnie da swobodę działania, a przyznając odpowiednie prawa, stopniowo zwiększa wymagania wraz z jego rozwojem. Dziecko w dobrym klimacie wychowawczym, prawidłowo kształtuje swoją psychikę, czuje się akceptowane, kochane, bezpieczne. Z takim bagażem doświadczeń w przyszłości będzie sam właściwie oddziałował na kolejne pokolenie.

Bibliografia

1. Gomółka J., *Przylgnąć do Bożych Przykazań*, Warszawa 1997.
2. Konarzewski K., *Podstawy teorii oddziaływań wychowawczych*, Warszawa 1982.

¹³ S. Kuczkowski, *tamże*, s. 33- 34.

¹⁴ *Tamże*, s.34-35.

¹⁵ *Tamże*, s. 35.

3. Kuczkowski S., Strategie wychowawcze, Kraków 1985.
4. Maćkowiak J., Budowanie pozytywnej samooceny jako wartość wychowawcza [w:] M. Nowicka-Kozioł (red.) Wybrane aspekty współczesnej aksjologii pedagogicznej, Kraków 2009.
5. Okoń W., Słownik pedagogiczny, Warszawa 1984.
6. Pomykało W., Wychowanie (z punktu widzenia świeckiego), (w:) W. Pomykało (red.) Encyklopedia pedagogiczna, Warszawa 1993.
7. Przeclawski K., Wychowanie (z punktu widzenia religii), (w:) W. Pomykało (red.), Encyklopedia Pedagogiczna, Warszawa 1993.
8. Tischner J., Jak żyć?. Wrocław 1997.

The process of education passes in a certain educational environment that is created by a number of factors, influencing on efficiency of this process. Success of the socialization process depends on educators, their professionalism, style of management of the educational process, ideology, not to mention about didactic means, influence of cultural environment and other constituents, that directly and mediately have an influence on forming of desirable signs and realization of certain changes in personality of young man.

Keywords: education, society upbringing, christian upbringing, styles of education, personality.

УДК 378:005.6(477) «190»

Боднар Д.М.*

ДЕРЖАВНА НАЦІОНАЛЬНА ПРОГРАМА “ОСВІТА (УКРАЇНА XXI СТОЛІТТЯ)” ТА ЇЇ РОЛЬ У РЕФОРМУВАННІ СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ ВИЩОЮ ОСВІТОЮ В УКРАЇНІ (ІСТОРИКО-ПЕДАГОГІЧНИЙ АСПЕКТ)

У статті висвітлено питання щодо ролі Державної національної програми «Освіта (Україна XXI століття)» у реформуванні системи управління вищою освітою України. Описано кроки реалізації програми.

Ключові слова: вища освіта, управління, Державна національна програма «Освіта (Україна XXI століття)», реформування системи управління вищою освітою.

Актуальність дослідження проблеми реформування системи управління вищою освітою України визначається тим, що сьогодні для окреслення напрямів розвитку системи управління вищою освітою України доцільним є звернення до історії становлення системи вищої освіти незалежної України з метою урахування досвіду розбудови системи управління вищою освітою, позитивних надбань минулих років, запобігання негативних проявів у діяльності вищої школи тощо. Такої точки зору дотримуються відомі вітчизняні вчені Л.Д. Березівська, Н.П. Дічек, М.Б. Євтух, О.Я. Савченко, О.В. Сухомлинська та інші.

Значущим у цьому плані є період формування національної системи освіти в 90-ї роках XX століття в умовах значних змін у житті суспільства в контексті загальноцивілізаційних трансформацій, зумовлених значним поширенням нових освітніх технологій та істотним розширенням можливостей і потреб в індивідуальному, особистісному розвитку людини.

На початку 90-х років XX століття в Українській незалежній державі існувала нагальна необхідність вибудови основної стратегії розвитку системи освіти. Це було обумовлено тим, що існуюча в Україні система не могла задовільнити вимог, що постали перед нею в умовах становлення української державності, відродження української нації. Спостерігалася невідповідність змісту і структури освіти запитам особистості, потребам суспільства та світовим

* © Боднар Д.М., 2014